

***Myrinia pulvinata* (Wahlenb.) Schimp. (Schubmos) in Nederland**

A.I. (Fons) Reijerse¹ & G.M. (Gerard) Dirkse²

¹Steenstraat 93, 5831 JD Boxmeer (e-mail fons@aireijerse.demon.nl); ²Nieuwstadweg 29, 6545 AM Nijmegen

Summary: *Myrinia pulvinata* (Wahlenb.) Schimp. in the Netherlands

In January 1994 a small pleurocarp was collected by the first author on an ash-tree in the forelands of the Maas near Boxmeer, possibly *Myrinia pulvinata*. The second author confirmed the determination by revision in 1999. *Myrinia pulvinata* was collected for the first time in the Netherlands near Boxmeer in 1853, later in 1878 in St. Agatha. Both collections were recorded as *Leskea polycarpa* for more than a century. In 1999 and 2000 many ash-trees in the forelands of the Maas have been inspected on *Myrinia* by us and several other bryologists. In both years with success. At several locations this moss was found in varying amounts on ash-trees or willows. *Myrinia pulvinata* can easily be mistaken for and is often accompanied by *Leskea polycarpa*. This small moss is until now known from 6 locations in the forelands of the Maas in the region of Boxmeer and probably has never disappeared since the first records.

In januari 1994, op één van zijn eerste mossenexcursies, plukte de eerste van ons, een kleine pleurocarp van een geknotte es (*Fraxinus excelsior*) in het maasheggenlandschap ten zuiden van Boxmeer. Hij stopte het plukje in een envelop en noteerde daarop de datum. Hij dacht gewone *Leskea polycarpa* te hebben geplukt, maar toen hij thuis determineerde met Touw & Rubers (1989) kwam hij uit op *Myrinia pulvinata* (Schubmos): zeer zeldzaam in F; enige recente vondst in 1972. Aangezien hij pas met mossen was begonnen, vertrouwde hij zijn determinatie niet, en borg het materiaal terug in de envelope. Vijf jaar later, in de winter van 1999, determineerde hij het materiaal opnieuw en weer kwam hij uit op de weinig bekende en uit Nederland verdwenen gewaande *Myrinia pulvinata*. Nu legde hij de collectie voor aan de tweede van ons, die na revisie niet anders kon dan de determinatie bevestigen.

Myrinia werd in 1853 voor het eerst in Nederland gevonden langs de Maas bij Boxmeer op de jaarlijkse excursie van de Botanische Vereniging (Unio). Deze vondst bleef meer dan een eeuw verstopt achter *Leskea polycarpa*, de naam waaronder het materiaal in het Nationaal Herbarium in Leiden was gerangschikt. De fout werd in 1980, tijdens de revisie voor de mosflora (Touw & Rubers 1989), ontdekt. De tweede vondst werd in 1878 gedaan, langs de Maas bij St. Agatha. De collectie is gemengd met *Leskea polycarpa*. Ook deze vondst kwam in ons Nationaal Herbarium tussen *Leskea polycarpa* en bleef daardoor, net als de vorige, meer dan een eeuw

onopgemerkt (Touw & Rubers 1989). Pas de derde vondst werd als de eerste in Nederland gepubliceerd (Jansen & Wachter 1939). Het bleef tot 1989 de enige gepubliceerde Nederlandse vondst. In december 1938 verzamelde J. Jansen bij Middelaar, westelijk van Mook, enkele mossen, waaronder *Syntrichia latifolia* en *S. laevipila*. In maart 1939 ontdekte Wachter, aan wie Jansen een paar van zijn vondsten had gestuurd, tussen het materiaal van *S. latifolia* een stengeltje van een onbekende, kleine pleurocarp, waarvan hij een microscopisch preparaat maakte. Determinerend kwam hij steeds op *Myrinia pulvinata*. Hij besloot zijn determinatie door de Engelse bryoloog H.N. Dixon te laten controleren en zond hem "een paar stengeltjes gevonden tussen *Tortula laevipila* van dezelfde vindplaats en datum...". Dixon schreef terug dat het mos geen *Myrinia* was vanwege de papillate cellen en de stevige, lange nerf. Wachter bekeek zijn preparaat nog eens, zag toch echt gladde cellen en een korte, zwakke nerf. Hij keek ook nog eens goed tussen de de collectie van *S. laevipila* om te zien wat hij precies aan Dixon had gestuurd. Toen zag hij dat tussen *S. latifolia* inderdaad *Myrinia* had gezeten, maar dat tussen *S. laevipila* alleen *Leskea polycarpa* zat: "de overeenstemming in habitus deed me wel inzien dat ik aan Dixon geen *Myrinia* had gestuurd". Wachter rapporteerde alles aan Jansen die spoedig nieuw materiaal stuurde van dezelfde vindplaats. Ditmaal zat er tussen de *Leskea* en de *Hypnum cupressiforme* wat meer *Myrinia* en kon Dixon de determinatie bevestigen. De laatste vroegere vondst van *M. pulvinata* dateert uit 1972: een stengeltje op een knotwilg in de Stijfse uiterwaarden langs de Waal bij Ophemert. De minieme collectie is gemengd met *Leskea polycarpa*, *Dialytrichia mucronata* en *Syntrichia latifolia*. Tabel 1 vat de vroegere vondsten samen.

Tabel 1. Vroegere vondsten van *Myrinia pulvinata*. Gebaseerd op collecties in het Nationaal Herbarium Leiden.

1972	P. de Mey	Ophemert, knotwilg langs Waal
1939	J. Jansen	Middelaar, boomstronk
1938	J. Jansen	Middelaar, boomstronk
1878	Van der Sande Lacoste	St. Agatha, boomstam langs Maas
1853	UNIO	Boxmeer, boomstam langs Maas

Na bijna anderhalve eeuw was *Myrinia* dus weer gevonden bij Boxmeer, alleen was de precieze plek waar dat was gebeurd niet bekend. Het was de kunst de geknotte es terug te vinden waarop de eerste van ons haar in 1994 vond. Dat lukte door de excursie van die dag te reconstrueren met behulp van andere collecties en van oude notities. Het blijkt een laag afgeknotte es te zijn in een maasheg langs een zandpad door de uiterwaard tussen Boxmeer en Sambeek. In maart 1999 groeide *M. pulvinata* daar nog steeds, zij het spaarzaam. Ondanks door vele mossenmensen herhaald,

intensief zoeken op alle soorten van bomen bleef het bij Boxmeer de enige es met .

De hoop op meer vindplaatsen maakte ineens alle grote knotessen langs de Maas aantrekkelijk. In april 1999 had het speurwerk succes bij St. Agatha. Een reusachtige knotess met zijn voet in een beekje, stond stampvol *Myrinia*. Hier waren ook oude kapsels. Een es en een knotwilg (*Salix alba*) iets verder langs het beekje droegen ook *Myrinia* op hun stam, maar veel minder dan de grote es. In december 1999 werd toevallig een groeiplaats ontdekt bij Beugen, ongeveer 3 km ten noorden van Boxmeer. Een grote, lage knotess met liggende zijstammen van wel een meter lang, naast een beekje, was begroeid met mooie plakkaatjes *Myrinia* tussen gewonere soorten: *Bryum capillare*, *Hypnum cupressiforme*, *Brachythecium rutabulum*, *B. salebrosum*, *Leskea polycarpa*, *Orthotrichum diaphanum*, *Syntrichia latifolia*, *Amblystegium serpens*, *Eurhynchium praelongum* en *Ceratodon purpureus*. De knotess is zo groot, dat er ook vaatplanten op groeien: *Alliaria petiolata*, *Galium aparine* en *Urtica dioica*. Later in december bleek *Myrinia* ook voor te komen op een knotess langs een diepe greppel een paar honderd meter oostelijker. Het hoge water verhinderde verdere verkenning. In april 2000 toen het water in de greppels en in de Maas een eind was gezakt bleek deze vindplaats de rijkste van alle. Niet alleen de essen langs de diepe greppel, maar ook de schietwilgen vlak langs de Maas droegen veel *M. pulvinata*. Een zoektocht in de uiterwaarden van Middelaar leverde niets op. Wel een zoektocht ten oosten van Oeffelt, een krakkemikkige knotess, dit keer niet aan een greppel, maar in een heg langs een uiterwaardweiland, had tussen de *Hypnum cupressiforme* een klein plakkaatje *Myrinia*. De es is kortgeleden omgezaagd. Een stukje *Myrinia* bevindt zich in het herbarium van het Nijmeegs Natuurmuseum. Henk Siebel en Jurgen Nieuwkoop ontdekten *Myrinia* langs de Maas bij Aijen op een oude knotess langs een sloot. Zij groeit hier samen met *Leskea polycarpa*, *Syntrichia latifolia*, *Leptodictyum riparium* en *Orthotrichum diaphanum*.

Myrinia pulvinata lijkt in het veld erg veel op *Leskea polycarpa*: even groot, net zo groen. Met de loupe is het verschil altijd duidelijk. *Myrinia*: planten enigszins bleek en matglanzend; blaadjes kort toegespitst, vrij rechtop; bladrug rond, zonder verhoging van de nerf; nerf kort en vrijwel onzichtbaar. *Leskea*: planten mat, meestal olijfgroen; blaadjes langer toegespitst, vaak duidelijk naar een zijde gekeerd; bladrug dakvormig, nerf tot over de bladheft, als verhoging op de bladrug zichtbaar. De subtiele verschillen in kleur en bladstand kunnen helpen op het oog *Myrinia* te ontdekken tussen matten van *Leskea*.

Een door beginnersgeluk gestuurde hand bracht *Myrinia pulvinata* na bijna anderhalve eeuw weer tevoorschijn uit de omgeving van Boxmeer. In 1999 en 2000 raakte *Myrinia* bekend uit zes kilometerhokken langs de Maas van Aaijen tot Oeffelt. *Myrinia* is naar alle waarschijnlijkheid nooit uit dat gebied weggeweest.

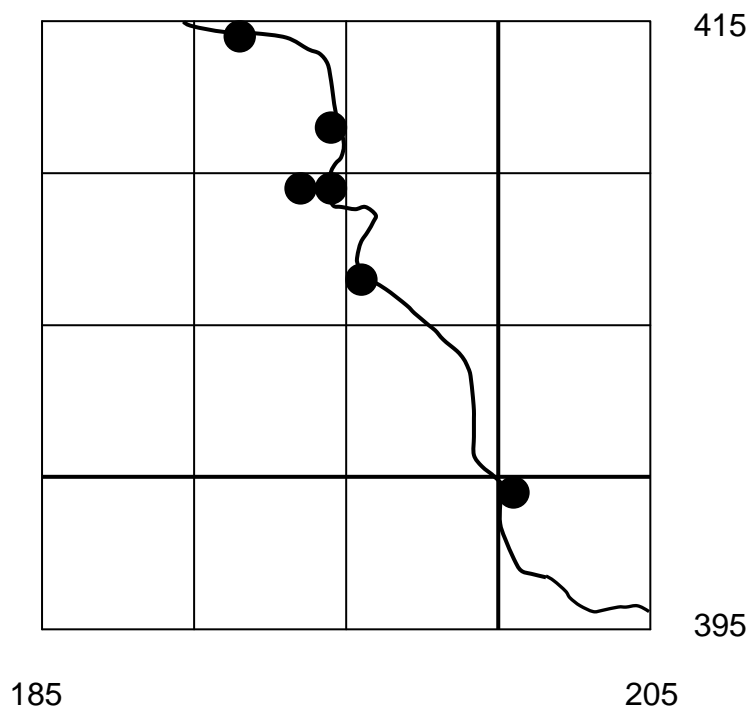

Fig. 1. De huidige verspreiding van *Myrinia pulvinata* langs de Maas in noord-Limburg.

Literatuur

Jansen P & WH Wachter 1939. Bryologische notities IV. Nederlandsch Kruidkundig Archief 49: 39-55.

Touw A & WV Rubers 1989. De Nederlandse bladmossen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.